

Podzemní prameny Hany Frejkové

Hana Frejková je herečka, která má leccos společného s rozhlasem, také spisovatelka... Ale hlavně člověk, jehož životní osud stojí za vyprávění. Náročná životní cesta Hany Frejkové k pramenům minulosti je příkladem, že stateční lidé ji dokážou absolvovat bez sentimentu, poctivě, sice krutě zraňování, přesto s lehkým úsměvem na tváři.

Dva dny poté, co Hana Frejková přišla v lednu roku 1945 v londýnské nemocnici North Middlesex na svět, vstoupila Rudá armáda do Prešova. Už se nebojovalo kdesi na východě, ale na výsostném území ČSR. Pro exulantskou rodinu Frejkových to byla dobrá zpráva, mohla se těšit na návrat tam, odkud utekla před Hitlerem. Domů se chystala i Benešova exilová vláda, pro kterou Hančin tatínek, ing. Ludvík Frejka, v emigraci pracoval. Zdálo by se, že děvčátko dostalo do života ideální vínek. Dva týdny po jejím narození se však v Jaltě sešli nejmocnější mužové tehdejšího světa a začali si rozdělovat zeměkouli. Ovlivní to miliony lidských osudů, mezi nimi i osud právě narozené Londýňanky, dcery židovského emigranta a německé herečky, zapálených komunistů.

DIVNÝ KOŘENY

V rodném listě Hany Frejkové stojí: Matka: Elisabeth Henke Warnholtz, otec: Ludwig Freund, dítě: Hannah Elisabeth, girl. Opravdu zvláštní úřední doklad. Kdykoliv bude nutné se jím prokázat, vzbudí pozornost a nezřídka i podezření. V našich končinách se nerado vidí, když je někdo příliš „jiný“. V sedmdesát let staré listině jako by byla zakódována podstata všeho, co život Haně Frejkové přinesl.

„Moje maminka pocházela z Hamburku, z rodiny, jakou popsal Thomas Mann ve svém románu Buddenbrookovi, jak říkala. Po velkých rodinných bouřích odešla k divadlu. Učila se u slavné Ilke Grüninové v Berlíně a svůj pobyt zde zakončila v roce 1929 získáním Reinhardtovy ceny. Odešla, jak jí doporučila její učitelka, do Prahy, do svého prvního, ale zároveň, jak se později

Foto Marianna Borecká

„Věděla jsem, že nesmím nic zamlčet a musím se vydat všanc,“ vysvětluje úspěch své knihy *Divný kořeny* Hana Frejková

ukázalo, i posledního většího angažmá. Celý život se potom snažila k divadlu vrátit, ale už se jí to nikdy nepodařilo. Považovala to za svoji největší životní prohru. Do komunistické strany vstoupila někdy v roce 1934 pod vlivem Elli Schliesserové alias Hany Herfurtové, která, jak mi napsal jeden můj kamarád, kudy po světě chodila, tudy trusila komunistické buňky.“

Také Hana se stala herečkou a je zřejmé, po kom herecké geny zdědila. Její cesta k divadlu však nebyla vůbec jednoduchá. Začátkem šedesátých let se přihlásila na AMU, ale

nebyla přijata. Její touha po divadle však byla příliš silná, a tak odešla do Mostu, kde dělala rok elévku-osvětlovačku. Ve stejné pozici tam byl tenkrát Václav Neckář. „Svítili jsme spolu na Zdeňka Buchvaldka ve zdramatizovaném Balzakově Plukovníkovi Chabertovi, každý jedním bodákem.“ V podstatě neměla odpovídající kádrový profil, ač by se zdálo, že opak měl být pravdou. Její otec působil totiž koncem čtyřicátých let jako předseda národohospodářské komise ÚV KSČ a tajemník Ústřední plánovací komise. V letech 1948–1952 byl přednostou národohospodářského oddělení Kanceláře prezidenta republiky. Působení ve státních funkcích se však obrátilo v tragédii. Spolustraníci obvinili někdejšího židovského novináře a absolventa dvou vysokých ekonomických učení ve vykonstruovaném procesu s takzvaným protistátním spikleneckým centrem a popravili ho.

Tvrdá pěst dopadla i na rodinu. Paní Frejková, přesvědčená komunistka, a její sotva sedmiletá dcera, zmatená a dezorientovaná propagandou padesátých let, byly vystěhovány do zapadlé vesnice v pohraničí. „Ukázali na opuštěný barák, kterých tam bylo habaděj, a tam nás vyklopili. Byl to zděný dům, vlhký až na půdu. Topily jsme jenom v kuchyni, abychom ji vytopily, a ta-

ky proto, že jsme neměly dost paliva. Koupaly jsme se jednou týdně v neckách, do kterých se ohřála voda. Umyla jsem si vlasy, máma upekla vdolky a já jsem si pak v teplé troubě sušila vlasy. Máma vzpomínala, že jsem pravidelně do těch povidel usnula, uondána dlouhým štípáním třesek...“

JAK SE STÁT SPISOVATELKOU

Není divu, že na všechno, co se tehdy dělo, se někdejšímu děvčátku vybavují jen nepříjemné vzpomínky. „Pamatuji si, že k nám po procesu s tátou přišli estébáci a zabírali majetek, na všechno dávali štítky s čísly. Já byla v té době hodně nemocná, celé dny jsem ležela v posteli a poslouchala takové malé rádio. Byl to můj jediný kamarád. Tenkrát se mě těm estébákům zželelo a rádio mi nechali.“

Vzpomínky se proměnily v noční můru. Začala se trápit pocitem viny, vždyť „soudruha tátu“ jí nepochybně popravili právem... Později se nedokázala zbavit pocitu, že navždy zůstává jakousi „komunistickou dcerkou“. Tížil ji absurdní pocit, že svou existenci nedokáže před „normálními“ lidmi obhájit, protože uvěřila, že její tatínek – dětsky řečeno – „byl zrádce a že ho ve vězení v Anglii přemluvili, aby se stal špio-nem“. Nežije u nás mnoho lidí,

Klezmerová skupina Jidiš ve třech, obohacená tentokrát o Mariannu Boreckou, na pódiu před Domem U Kamenného zvonu na pražském Staroměstském náměstí. Do Divadla v Dlouhé si je můžete přijít poslechnout 22. února.

Foto Marek Otava

před něj by život postavil větší bříme.

Herecký obor nakonec vystudovala, ale k velkým rolím se nedostávala. Trápila se, stále nesrovnatelná s dědictvím minulostí. „Znovu a znovu jsem se snažila to řešit. Ke svým strašákům jsem se pokusila najít klíč v psychoanalýze.“ Když se přiblížilo padesáté výročí procesu, pustila se do psaní knížky, kterou nazvala příznačně *Divný kořeny*. Pátrala v archivech, ptala se pamětníků, hledala v dokumentech. Dědala to s velkým nasazením. Jak se zvolna prokousávala k jádru věci, její literární styl začal připomínat umanutost chasníka, který sice nahrubo, zato velmi přesně otesává sekerou mohutnou lipovou kládu. Pointy se jí dařilo sázet, jako by jediným úderem zatloukala hřebíky.

„Při psaní mi pomáhalo, že jsem herečka a celý život jsem se zabývala uměním. Věděla jsem, že mám psát tak, aby to nebyla nuda. Aby to nebylo ukecané, aby radost a smutek stály těsně vedle sebe, aby to bylo taky vtipné. Pokud jsem se tou knihou dopustila něčeho navíc, tak to bylo odhodlání, že to dám v plen celé veřejnosti, a očekávala jsem, že za to dostanu do huby. Věděla jsem, že nesmím nic zamlčet a musím se vydat všanc. Chtělo to i trochu přemlouvání a odvahu. Někteří mě od vydání knihy zrazovali.“

Pozoruhodná zpověď Hany Frejkové *Divný kořeny* vyšla poprvé v roce 2008

V *Divných kořenech* například čteme: „Tátu, jak známo, řidiči rozprášili spolu s ostatními popravenými. Jejich popel naházeli na vozovku, protože jim to klouzalo.“ Vlastně vtip, že? Někdy se soudí, že v tom krvavém divadle kolem spikleneckého centra si jen jedni partajníci vyrovnávali účty s druhými. Možná by se nám všem ulevilo, kdyby to celé opravdu byla jakási vzdálená fraška, které bychom se mohli jenom smát.

Repro Marianna Borecká

Hančina maminka Alžběta se chtěla uplatnit v uměleckých kruzích i po druhé světové válce

V ROZHLESE

Velkou pozornost vzbudilo nejen knižní vydání *Divných kořenů*. Před šesti lety se knížka proměnila v četbu na pokračování na Vltavě. Hana Frejková se takřka přes noc stala známou osobností. „Byl to v mé umělecké kariéře velký předěl. Poprvé v životě jsem se cítila jako úspěšný člověk. Chodila mi spousta dopisů, mailů, seznámila jsem se s mnoha zajímavými lidmi, psali mi z ciziny a chtěli mě poznat. Připadala jsem si, jako kdybych vylezla z kanálů a najednou na mě zasvítlo slunce. Lidi mě viděli, vnímali a obdivovali nejen za zavřenými dveřmi, ale také na veřejnosti. Byla to pro mou duši velká náplast.“

Jako herečka byla samozřejmě na veřejné vystupování zvyklá. Byla učenlivá a pracovitá, a přestože jí režiséři zpočátku mnoho příležitostí nedávali, vydobyla si ostruhy nejen na jevišti, ale i před kamerou a mikrofonem. Když se po úspěšném literárním debutu objevily žádosti o interview, nebyla na rozpácích. Poprvé se ostatně před mikrofon dostala už jako elévka v Karlových Varech, kde byla po škole v angažmá.

„Ten první rozhovor byl vysílán živě, a protože jsem byla velmi mladá, cítila jsem se hodně důležitě. Občas jsem účinkovala i v rozhlasových hrách. Když jsem pak přišla do Prahy, trochu jsem v rozhlasové kariéře pokračovala. Dostávala jsem šanci v publicistických relacích, například ve *Sputniku* a v zemědělských pořadech. Naučila jsem se při tom řemeslo. Někdy jsme dostali text těsně před vysíláním a na chodbě před studiem jsme se s ním rychle seznamovali. Stávalo se, že jsme nestihli text natočit, půlka záznamu se odnesla do právě probíhajícího vysílání a druhá se dočítala ve studiu. Naučila jsem se už z prvního řádku poznat, jestli je to dobře napsané, jestli je to logické, jestli to má hlavu a patu.“

Od zkušených spikrů se naučila dělat si do textu znamínka, která jí

pomáhala dotvářet interpunkci a nacházet logiku textu. „Když jsem pak po letech psala knihu, vždycky jsem si napsané části po sobě nahlas četla. Pokud jsem se zadržovala a text neměl rytmus a melodii, bylo to blbě. A předělala jsem to. Živé rozhlasové rozhovory jsem po úspěchu knihy dělala vícekrát. To už jsem věděla, co chci říct, už jsem se prodrala svým životem a uvědoměním si, co chci psát a co je důležité.“

Zajímavý je jeden z posledních rozhlasových textů Hany Frejkové s názvem *Poslední Klémova uklízečka* – absurdní fraška, kterou sama autorka loni interpretovala v režii Petra Mančala na stanici Vltava. Děj zavádí posluchače do pražského mauzolea na Vítkově, kde bylo v padesátých letech mumifikováno tělo prvního dělnického prezidenta Kle-

ruščiných zaslulých očí, když zjistí, že prezidentovo tělo podléhá následkům nevyhnutelného rozkladu. Brilantní interpretace frašky, která je fraškou jen na první pohled, zdůraznila myšlenku, že agresivní ideologie se dokáže nelítostně zmocnit mozků obyčejného člověka.

JIDIŠ VE TŘECH

Vedle úspěšných literárních, hereckých a interpretačních aktivit Hany Frejkové je třeba ocenit i její poslední projekt – zpívání v jidiš. Lze se domnívat, že právě ve speciálním hudebním žánru, v němž jako by se odrážely nejintimnější podzemní prameny zpěvačiny osobnosti, našla sama sebe. Název programu *Jidiš ve třech* prozrazuje, že sólistka vystupuje s jazzovým hudebníkem Milanem Potočkem a s klávesovým virtuosom Slávkem Brabcem. Občas

Foto Marek Otava

Zpívat v jidiš začala Hana Frejková ve zralém věku. Vystupovala v mnoha zemích Evropy a v Izraeli.

menta Gottwalda. Pečlivá uklízečka Maruška o balzamovanou mrtvolu pečuje s nevšední láskou. Jak o ní uznale říkají soudruzi, „vycídí i nevyčiditelné“. Časem získá k objektu své pracovitosti tak obdivný vztah, že posluchač přímo cítí slanosť Ma-

Foto archiv Hany Frejkové

Ing. Ludvík Frejka, národohospodář obviněný ve vykonstruovaném procesu s tzv. spikleneckým centrem Rudolfa Slánského

se trio rozšiřuje o Mariannu (Marjánku) Boreckou, mladší ze zpěvaččiných dcer, vystudovanou bioložku, ale stejně výsostnou zpěvačku, jakou je její máma.

Loni v říjnu se koncert *Jidiš ve třech* stal v česko-těšínské kavárně Noiva událostí Dnů židovské kultury. Aby posluchači lépe porozuměli, shrnula zpěvačka před každou písní stručně její obsah. Texty ale byly i tak srozumitelné, neboť jazyk jidiš vycházel v době pozdního středověku z takzvané městské němčiny středního Německa a všeobecně se ještě dnes němčině a německým nářečím velmi podobá. Hana Frejková hned v úvodu vysvětlila, že němčina je její mateřský jazyk. „Mám na mysli jazyk mé maminky,“ opravuje se půvabná zpěvačka. „Vybírám písně velmi osobně a mohla bych ke každé z nich přidat toho, komu je věnována nebo k jakým pocitům se váže. Při těchto koncertech se hodně „přiznávám“. Našla jsem si tuto formu, protože si myslím, že je pro diváky přitažlivější, zajímavější.“

■ Milan Švihálek, publicista